

Іван ЦИМБАЛЮК,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики і змісту
природничо-математичної освіти
та інформаційних технологій
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ КУРСОВОГО НАВЧАННЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Викладені результати теоретичного педагогічного обґрунтування принципів формування змісту курсового навчання керівних кадрів професійно-технічної освіти.

Ключові слова: *підвищення кваліфікації, принципи, професійно-технічна освіта.*

Изложены результаты педагогического обоснования принципов формирования курсового обучения руководящих кадров профессионально-технического образования.

Ключевые слова: *повышение квалификации, принципы, профессионально-техническое образование.*

Expounded results of theoretical pedagogical ground of principles of forming of maintenance of course studies of leading shots of vocational education.

Keywords: *in-plant training, principles, vocational education.*

Постановка проблеми. Успішне досягнення оновленої за змістом і формою національної мети - побудови нового життя на прогресивно-демократичних засадах - неможливе без компетентного керівництва всіма сферами життєдіяльності нашої держави.

Прогресивні перетворення у системі сучасної освіти України потребують достатнього рівня кваліфікації керівного складу освітянської галузі. Визначальною перспективою забезпечення успіху нинішніх реформувань в освіті є розвиток готовності та спроможності її керівної ланки до здійснення управлінсько-педагогічних функцій, адекватних сучасній ситуації суспільного розвитку. У зв'язку з цим набуває особливого значення проблема підвищення кваліфікації керівних кадрів професійної освіти.

Сучасний керівник професійного навчально-виховного закладу підготовлений до трудової діяльності відповідного змісту, у ході її виконання включається не тільки у неперервно прогресуючий технологічний процес управління, а і певну, історично зумовлену, від його безпосередньо незалежну об'єктивну систему постійно ускладнюваних економічних, соціальних і політичних взаємосто-

сунків. Керівник стає не тільки суб'єктом трудових функцій, а й носієм інтересів керованого колективу, досягнення яких значною мірою зумовлене рівнем його кваліфікації.

Радикальні зміни у змісті та характері праці керівника закладу професійної освіти на основі сучасних вимог науково-технічного прогресу та нових економічних соціальних і ідеологічних факторів, що визначають суспільний розвиток нашої держави, зумовлюють необхідність педагогічного осмислення та науково-методичного обґрунтування відповідних форм і методів післядипломної освіти.

Актуальність дослідження зазначеної проблеми зумовлена тим, що в сучасних умовах, під впливом нових соціально-економічних і політичних факторів, що визначають складний процес духовного відродження нашого суспільства, відбуваються глибокі якісні зміни в методологічному і теоретичному обґрунтуванні концепцій навчання і виховання, покликаних реалізовувати стратегію розвитку педагогіки в нових історичних умовах. Відповідно до цього назріла необхідність в обґрунтуванні теоретичних основ та науково-педагогічного аналізу практики неперервного підвищення кваліфікації керівників професійних навчально-виховних закладів. Важливим компонентом цього процесу є узагальнені і систематизовані у своєму історичному розвитку наукові знання про закономірності удосконалення працездатності, професійного рівня і активізації життєдіяльності людини. Тому вивчення генезису досліджуваної проблеми актуалізується і є одним з визначальних напрямків здійснюваного дослідження.

Аналіз останніх досліджень. На сучасному етапі педагогіки ведуть активний пошук принципово нових основ форматування змісту курсового навчання у системі підвищення кваліфікації, що визначають парадигму розвитку педагогічної науки нашого часу. Процес навчання у підвищенні кваліфікації керівних кадрів професійно-технічної освіти має певні особливості, зумовлені специфікою цілей, завдань, об'єкта педагогічного впливу. При цьому дослідники справедливо, на нашу думку, зазначають специфіку мети цього типу навчання як перебудову операційних, смислових, професійних установок слухачів, їх особливостей за віковими ознаками, життєвим досвідом, відмінністю форм та методів роботи викладачів [1, 2, 3, 4, 5]. Особливу цінність для подальшої розробки теорії педагогіки підвищення кваліфікації має положення про системне дослідження цього феномена як взаємопов'язаної сукупності цільових, організаційних, методичних, матеріальних та інших компонентів системи безперервної освіти.

Постановка завдань. Відомо, що будь-яка система має свою теоретичну основу, фундаментом якої є принципи, що систематизують навколо себе закономірності, теоретичні положення, практичний досвід.

У науковій літературі поняття «принцип» визначається як домінуючий елемент теоретичної системи, що об'єднує навколо себе всі інші складові компоненти. Під «принципом» прийнято розуміти «основоположні першопочатки, вихідний пункт будь-якої концепції, те, що лежить в основі певної сукупності знань [1, с.12]».

Класифікуючи принципи, слід розглядати процес формування змісту на-

вчання як складову частину специфіки функціонування системи підвищення кваліфікації керівних кадрів професійно-технічної освіти.

Проблема конструювання навчальних планів, програм підвищення кваліфікації керівних кадрів цієї категорії передбачає науково-педагогічне вивчення загальних та специфічних компонентів змісту їх навчання.

Виклад основного матеріалу. На даний час існують різні підходи до визначення принципів її функціонування, що істотно впливає і на формування змісту навчання. Насамперед зауважимо, що педагоги-науковці у період радянської епохи існування системи підвищення кваліфікації, визначаючи принципи її діяльності, часто виходили з ідеологічних позицій того часу. При цьому пріоритетні позиції займали принципи, що тлумачилися під кутом зору тогочасної ідеології. Проте, на нашу думку, не варто повністю заперечувати ці погляди і в наш час, коли змінюються методологічні та філософські основи освіти відповідно до потреб прогресивно-демократичного розвитку нашого суспільства, багато цінного із напрацьованого з історії педагогіки може бути використаним.

Разом з тим у нинішній педагогічній науці не існує спеціальних фундаментальних досліджень з обґрунтуванням вихідних принципових положень для системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів взагалі, керівників професійно-технічної освіти зокрема.

Зважаючи на ці обставини, нами здійснюється перша спроба виявлення принципів формування змісту навчання у підвищенні кваліфікації керівних кадрів професійно-технічної освіти на основі таких методологічних позицій, а саме: інтеграції загального і особливого, в єдності теорії і практики, положень про всезагальний зв'язок предметів та явищ об'єктивного світу.

Узагальнюючи результати аналізу літературних джерел, виділимо такі наявні підходи до розв'язання цього завдання [1, 2, 3, 4, 5].

Перший: полягає у необхідності наукової розробки карток за професією, де мають відбитися основні функції, знання й вміння, необхідні для успішного виконання службових обов'язків.

Другий: передбачає створення професійно-кваліфікаційних характеристик, до складу яких увійшли б професійно значущі якості особистості, психофізіологічні вимоги, посадові обов'язки, характеристики рівня підготовленості керівників.

Третій: обґрунтовує необхідність взяти за основу професіограми як інваріантні характеристики якостей особистості і вимог, що потребує дана професія.

Найперспективнішим з вищенаведених підходів є, на нашу думку, третій, що дає змогу доцільно спрямовувати процес навчання у підвищенні кваліфікації на розвиток індивідуально необхідних якостей слухачів [2, 3].

Результати дослідження. Зупинимось на визначенні принципів формування змісту навчання керівних кадрів професійно-технічної освіти.

За характером прояву та змістовною суттю такі принципи можна розділити на дві групи: **загальнодидактичні і специфічні** [4, 5].

До першої групи належать такі **принципи: науковість, системність, неперервність, єдність змістовного й процесуального боків навчання, його зв'язок з життям тощо.**

До другої групи варто віднести такі **принципи: випереджувальність змісту, кваліфікаційна доцільність, індивідуалізація й диференціація, поетап-**

ність. Вони складають основу специфіки формування змісту навчання у підвищенні кваліфікації керівників професійно-технічної освіти.

Принцип випереджувальності змісту навчання у підвищенні кваліфікації означає необхідність забезпечення його відповідності не тільки сучасним, а й перспективним напрямком розвитку нашої країни в цілому і професійно-технічної освіти зокрема. Соціально-педагогічна суть цього принципу полягає в тому, що сучасне реформування в усіх галузях народного господарства нашої країни, динамізм процесів державотворення передбачають своєчасні зміни вимог до керівних працівників. На сучасному етапі вони підвищуються, ускладнюються, а тому повинні враховуватися у переосмисленні змісту навчання у підвищенні кваліфікації. Цього можна досягти лише тоді, коли в навчальних планах та програмах відбиватимуться проблемні питання перспективи розвитку як суспільних відносин, науки, техніки, технології, що є особливо важливим для керівників саме професійно-технічної освіти, так і розвитку самої людини як носія суспільних відносин.

Принцип кваліфікаційної доцільності ґрунтується на функціональному підході і зумовлений різноманітністю контингенту слухачів, неоднаковим рівнем і видом базової освіти, різними термінами навчання, стажем роботи, наявним досвідом. Це потребує відповідного добору змісту навчання слухачів різних груп, оптимального поєднання практичних і теоретичних занять, ефективного використання різних форм і методів навчання. Зміст навчання різних категорій слухачів має і певну стабільність, тобто той базис, який необхідний для всіх керівних кадрів, що підвищують кваліфікацію.

Принцип індивідуалізації та диференціації навчання у підвищенні кваліфікації керівних кадрів професійно-технічної освіти безпосередньо пов'язаний з попереднім принципом. Забезпечення ефективності процесу навчання у підвищенні кваліфікації залежить від того, як враховуються індивідуальні особливості, потреби, інтереси, існуючі прогалини в освітньому статусі слухачів. І у зв'язку з тим, що ці особливості мають індивідуальний характер, врахувати повністю всю цю різноманітність у змісті навчання неможливо, а разом з тим, врахувати потрібно. Тому основний шлях реалізації цього принципу - це педагогічно доцільна індивідуальна та малогрупова робота із слухачами у ході навчання.

Принцип варіативності також пов'язаний з двома попередніми. Його суть полягає в тому, що з одного боку в усіх навчальних планах і програмах існує стабільна частина предметів і навчальних дисциплін, а з іншого - змінюються вимоги соціального замовлення до освіти, що призводять до зміни змісту навчання. Наше вивчення цієї проблеми показує, що за 3-5 років зміст навчання на 20-30% залишається сталим і на 70-80% змінним. Такий стан зумовлений тим, що актуальні проблеми практичної діяльності слухачів змінюються і потребують вирішення на кожному етапі, спираючись на емпіричні знання. Такі зміни потребують нових форм організації навчання: практикумів, стажування, роботи за індивідуальними планами у поєднанні з традиційними лекціями, семінарами, практичними заняттями.

Принцип поетапності означає, що у підвищенні кваліфікації керівних кадрів професійно-технічної освіти має бути встановлений взаємозв'язок між курсовим навчанням та самоосвітою з переходом першого в друге. Докурсовий і

післякурсний період повинні містити проміжні короткострокові форми навчання і самоосвіти. Зміст курсової підготовки має сприяти самоосвіті, мотивувати її, виділяти для кожного слухача найбільш актуальні проблеми для самостійної розробки і впровадження в практику професійно-технічної освіти.

Висновки. 1. Недостатній рівень науково-педагогічного обґрунтування змісту підвищення кваліфікації керівних кадрів професійної освіти негативно впливає на якість навчально-виховного процесу. 2. Відсутність системного підходу до розробки змісту і формування обсягу знань не сприяє оптимізації навчального процесу в системі підвищення кваліфікації керівників професійних закладів. 3. Існуюча мережа підвищення кваліфікації керівників професійних закладів не базується на стійких історичних педагогічних тенденціях і характеризується нерівномірним розвитком. 4. Недостатньо використовуються інноваційні педагогічні технології, сучасні форми і методи навчання. 5. Низький рівень науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу в закладах післядипломної освіти негативно впливає на ефективність підвищення кваліфікації керівних кадрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У. Методологічні характеристики педагогічних досліджень. //Вісник АПН України. – К. : 1993. – с. 11 –19.
2. Підвищення кваліфікації керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів за дистанційною формою навчання : навчальний посібник / В. В. Олійник [та ін.] ; Нац. акад. пед. наук України, Ун-т менеджменту освіти АПН України. - К. : [б. и.], 2010. - 235 с. ; 21 см. - (в м. обкл.).
3. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти [Текст] : монографія / В. В. Олійник. - К. : Міленіум, 2003. - 594 с. ; 21 см. - ISBN 966-8063-27-9 (в м. обкл.).
4. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: Учеб. помощь для студ. пед. уч. завед. // С.А. Смирнов, И.Б. Котова, Е.Н. Шиянов, Т.Н. Бабаева и др. - М. : Издательство центр Академия, 1998. - 512 с.
5. Цимбалюк І.М. Теоретичні основи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. - [Текст] : монографія / І.М.Цимбалюк. Рівне: Каліграф, 1996. - 175 с.
6. Цимбалюк І.М. Теоретичні та методичні основи підвищення кваліфікації. - [Текст] : монографія / І.М.Цимбалюк. Рівне.: Тетіс, 1998. - 235 с.
7. Цимбалюк І.М. Фактори формування змісту освіти у підвищенні кваліфікації // Філософські проблеми сучасної освіти. - К.: УПКККО, 1996.- С. 84-86.
8. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації вчителя: розвиток творчиз здібностей молодших школярів. К. : Професіонал.2004.-327 с.
9. Цимбалюк І.М. Зміст освіти у підвищенні кваліфікації /І. М. Цимбалюк // Волинські наукові студії. Наук. вісник Рівненського інституту ВНЗ „Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини „Україна”. – 2011. – №1. [Електрон. Ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://www.univerua.rv.ua>.